

Törvényen kívül? Iskolai könyvtári esélyek az ezredfordulón

Az MKE könyvtárostanárok szervezete egy éve határozta el, hogy önálló egyesüléssé alakul, de az MKE-nek társult egyesülete marad. A tagok 1997 márciusában az új alapszabály elfogadásával hozták meg döntésüket. A fővárosi bíróság módosításokat írt elő az alapszabályban. Ezek meg is történtek az egyesület december 9-i közgyűlésén, amely egyben tisztújító összejevetel is volt. A korábbi elnök, *Balogh Mihály* lemondott tisztségéről, s az új elnökségben már nem kívánt szerepet vállalni *Lukács Zsuzsa* sem. Elnökké a korábbi titkárt, *Kalmárné Morcsányi Rozáliát* választották meg a tagok, alelnökök lettek *Dán Krisztina* és *Homor Tivadar*, és elnökségi taggá választották a korábbi vezetésből *dr. Ambrus Andrásné*t és *dr. Celler Zsuzsát*. Ambrusné a sajtó és a belső kapcsolatok, Celler Zsuzsa a nemzetközi kapcsolatok felelőse lett. Két könyvtárostanárt, a székesfehérvári *Varga Zsuzsa* és a fővárosi *Szokmári Klára* kerültek új tagként az elnökségbe. Előbbi a titkári, utóbbi a gazdasági teendőket látja majd el. Az ellenőrzőbizottság új elnökéül *Lukács Zsuzsát* választotta meg a tagság.

A leköszönő elnök, aki ígérete szerint az egyesület tagjaként a jövőben is dolgozni kíván az iskolai könyvtárak ügye javára, a fenti című, s az alábbiakban közölt előadással köszönt le hat éven át viselt tisztségéről.

1.

A kérdés költői. Stílszerűbben: szónoki. Én most csak a kérdező szerepét vállaltam magamra, ezért ne is várjanak tőlem választ. Ki-ki próbáljon megfogalmazni majd önmagának lehetséges válaszokat. Ehhez segítségül a következőkben talán szolgálok némi adalékkal.

Sok gonddal bajlódó közös dolgunkat, a könyvtár-pedagógiát, az iskolai könyvtárak ügyét több kulcsponton is érdemes vizsgálni, ha javító szándékkal közelítünk hozzá. Hadd említsek néhányat, a teljesség igénye nélkül. Ilyenek pl. a pedagógia elmélete, aztán a tényleges pedagógiai gyakorlat, vagyis az iskola oktatási kultúrája, vagy a pedagógusok képzése és továbbképzése, majd megint a bemeneti és kimeneti szabályozás, másként a tantervek és az értékelés tartalmi és formái, és ilyen lehet a finanszírozás, a fenntartói és szakmai irányítás, ezen belül a jogi háttér.

Bizonyára maradtak ki még fontos relációk: nem említettem például a könyvtárügy szempontjait, vagy éppen a tanulók, szülők hozzánk való viszonyát. Teljesebb felsorolás helyett most mégis inkább tömörítsünk: bármelyik fenti irányból érkeznek is a minket értékelők, megítélők, „helyretevők”, az ő értékítéletük jelenti azt a szemléleti alapot, amelyre épülnek a velünk, ill. a szakmánkkal kap-

csolatos döntések, s végül ez a szemlélet és ezek a döntések határozzák meg azt a pénzt, amit erre a területre fordítani hajlandók azok, akik „ráfördítási helyzetben” vannak – a PM-től a fenntartókig, az iskolavezetésig.

Az egész áttekintése aligha menne három napi hideg élelem nélkül, s nekünk van ma még más dolgunk is. Ezért most egyetlen szempontot választottam ki a szemlézésre: az iskolai könyvtárügy jogi háttérét, a jogi szabályozás alakulását, változásait, különös tekintettel az elmúlt két-három év történéseire, melyeknek magam is szenvedő részese voltam – mint Aeneas Trója pusztulásának. (Elnézést az analógiáért, nem *szándékosan* célzatos!)

Mielőtt – témámat átgondolandó – saját idevágó dolgaimat, a körülöttem folyó ügylemlő papírhalmazt rendezni kezdtem volna, előbb némi történeti háttérismeret kedvéért újraolvasgattam egy kitűnő könyvet: a Dán Krisztina–dr. Tóth Gyula szerzőpáros írásait ill. összegzését tartalmazó Könyvtár az iskolában c. munkát. (Megjelent 1993-ban az FPI kiadásában.)

Tóth Gyula bevezető tanulmányában arra hívja föl a figyelmünket, hogy a kiegészítéstől az 1950-es évek elejéig egyértelműen a közoktatás ügye volt az iskolai könyvtár, mégsem fordult elő a különböző oktatási törvényekben, legfőképpen az iskolai rendtartásokban, ugyanakkor a tantervekben sem került elő, tehát semmilyen közvetlen szerepet nem játszott a tanítás-tanulás folyamatában. Pedig már 1878-ban megjelent az igény a korabeli szaksajtóban Dolinay Gyula tollából: „az iskolai és népkönyvtár használatát be kell illeszteni a tantervbe”. Egyébként pedig külön szerveződtek a tanári szakkönyvtárak, valamint a zömmel erkölcs-nemesítő irodalmat tartalmazó ifjúsági könyvtárak; utóbbiak afféle szabadidős háttérintézményként, s ezek állományának kialakításához időnként minta- ill. ajánlójegyzékeket adtak közre az illetékes tanügyi szervek. Hosszú évtizedeken át a fentiekre szorítkozott az oktatás könyvtárügyének irányítása.

Hivatkozott tanulmányunk szerzője szerint 1952 a „fordulat éve”, s az akkor rendezett I. országos könyvtárügyi konferenciával kezdődik meg az iskolai könyvtárak ún. kétszázéves korszaka. Ezt követően ugyanis párhuzamosan szerveződik meg, épül ki egyrészt a gyermek- és ifjúsági, másrészt az iskolai könyvtárak rendszere, az 1956-os könyvtári tvr. pedig már már majd „integrálja” is (hogy finoman fogalmazzak!), mivel közkönyvtári alrendszerként írja le az iskolai könyvtárakat. E folyamat eredményeként a hatvanas évek elejétől a kétféle könyvtár összemosására s az iskolai könyvtárak felszámolására is akadnak kísérletek. Ehhez jó szokása szerint ismét alkalmas partner a közoktatás-irányítás, hisz az 1961-es közoktatási törvényben is „elhallgatott”, vagy éppen ismeretlen fogalom az iskolai könyvtár.

Az 1959-ben újjászervezett OPK szakemberei eszmélnek leghamarabb: 1964-ben a Köznevelésben Waldapfel Eszter alapos elemző cikkében mondja ki: az iskolai könyvtár mégsem közművelődési, hanem közoktatási intézmény.

A Pedagógiai Könyvtár meg a KMK köré szerveződött szakembergárdának is köszönhető, hogy a hetvenes évek elejére – újabb korszakváltásként – végre megfogalmazódik egy modernebb iskolai könyvtáreszmény. Mintegy nyitányul 1971-ben minisztériumi dokumentumként megjelentek az Irányelvek a tizennyolc éven aluliak könyvtári ellátásáról, majd 1972-ben az ún. Balatoni beszélgetéseken került sor a legfontosabb elvek tisztázására. Az akkori vita résztvevői

a könyvnek és a könyvtárnak az oktatásban betöltött szerepéről cserélték ki gondolataikat.

Az 1976-os könyvtári tvr. ismét autonóm típusként írja le és megyei ill. fővárosi hálózatba rendezi az iskolai könyvtárakat, majd 1978-ban megjelenik az ún. reformtervezet, amely már kiemelt feladatként hangsúlyozza az önművelésre, önálló gondolkodásra nevelés, a permanens önművelés fontosságát, s a magyar nyelv és irodalom tárgyba integrálja a könyvtárhasználati készség fejlesztését.

Kétarcú korszak ügyünk szempontjából az előző rendszer utolsó évtizede, a nyolcvanas évek, amelyeket már közülünk is jó néhányan szakmánkban éltünk meg. Kétarcú, mert egyrészt az iskolai könyvtárügy jogi háttere, könyvtár-pedagógiai elmélete, és bizonyos mértékig saját, belső szakmai gyakorlata is mondhatni európai mércével értékelhető szintre fejlődött. Gondoljunk csak a hasznos és fontos 128/1981-es utasításra, aztán a máig etalonnak tekinthető 203/1986-os fejlesztési irányelvekre, a jól működő területi hálózatokra, a kiépülő szaktanácsadásra és báziskönyvtári rendszerre, a hasznos továbbképzésekre, a számos értékes szakmai kiadványra, az olvasás- és könyvtár-pedagógia izmosodására, a forrásközpont-szemlélet terjedésére, s végül – hadd legyenek beképzelték most kis-sé – saját szakmai szervezetünk megszületésére majd munkájára!

De nézzük a másik oldalt is! Az 1985-ös közoktatási törvény megint csak iskolai könyvtár nélkülire sikeredett, nem ismerte ezt a csodabogarat. Nem akarta ismerni a (tantárgy) pedagógiai elmélet és gyakorlat sem (leszámítva a meglehetősen magányos Zsolnai József kísérleteit és munkásságát!), s a pedagógusképzés sem mozdult ebbe az irányba jöttányit sem. Mondjuk hát ki a múltból a jelenig ívelő tanulságként: arról van szó, hogy a könyvtáros szakma rendre a maga képére akarja formálni az iskola könyvtárát, maga az iskolai könyvtárügy igényesebb elméleti és gyakorlati szakemberei pedig, akik akarnak és tudnak már könyvtár-pedagógiában gondolkodni, mindkét irányban rendre az értetlenség falába ütköznek, ezért fordul elő oly gyakran, hogy kiváló, ügyünk érdekében egy ideig sokat fáradozó szakemberek fordulnak el, keresnek nyugalmasabb és eredményesebb szakmai területet a maguk számára. Mintha egy kicsit tényleg „előreszaladtunk” volna...

Így e szakmai tanulás birtokában értük meg a rendszerváltást, majd az 1993-as közoktatási törvényt, aztán ennek 1996-os módosítását, s a NAT előkészítő szakaszát.

Mielőtt azonban most rátérnék jelenidejű, mindennapi gondjainkra, Dán Krisztina főntebb említett összeállítására nyomán engedjenek meg egy egészen kurta nemzetközi kitekintést, a tárgyunk számára levonható tanulságok okán. Az 1960-as évek elejétől a nyolcvanas évek végéig az USA-ban ill. a többi fejlett, nyugati országban sorra jelentek meg azok korszerűbb szemléletű oktatási törvények, rendeletek, normatív nevelési-oktatási programok, amelyek a pedagógiai folyamatban szerepet játszó iskolai könyvtár kötelező jelenlétét deklarálták. Volt példa rá, hogy már meglévő gyakorlatot szentesített a törvény, másutt éppen az efféle gyakorlatot kialakítani, elősegíteni volt hivatva a szabályozás, ami természetesen a finanszírozás módjait is meghatározta.

Ha figyelembe vesszük az IFLA 1993-as barcelonai előkonferenciájának témánkba vágó ajánlásait is, kimondhatjuk, hogy az iskolai könyvtárügy alapproblémája a legtöbb helyen rokon gond volt, vagy az még ma is: maga a kettős kö-

tődés, szorosabban pedig e kötődés minősége: hogy míg „eminnen” (a könyvtárak világából!) elköboroltunk, s ezért vagyunk gyanúsak, „amott” (a pedagógiai gyakorlatban!) idegen-szagú jövevényként fogadtatunk. Ott adatott, s adatik csak meg a stratégiai áttörés esélye, ahol a könyvtárügy által megfogalmazott kérdésekre az oktatásügy adja meg a megfelelő válaszokat, ahol a jó könyvtári alapokra épült iskolai könyvtár szervesen integrálódik a pedagógiai folyamatba. Erre nekünk máig Dánia a példa és mérce.

2.

Most pedig némi hangnenváltás következik, s ennek több oka is van. Az egyik az, hogy az alább összefoglalt eseményeknek már szervezetünk, vezetőségünk – s benne magam is – gyakran cselekvő részesei voltunk, így érthető talán a személyesebb, kevésbé tárgyilagos stílus. Egyéb indokaimat viszont csak mondandóm végén szeretném elárulni.

Kezdjük előbb a NAT-tal. A kilencvenes évek elejétől többször is találkoztunk a formálódó, gyakran változó szöveggel, véleményeztük, vitattuk, kerestük – majd egyre inkább megtaláltuk – az iskolai könyvtárakra vonatkozó elemeit. Végül elkészült ez a változat, amely a jövő tanévtől részben már működik is. Sok rosszat hallani erről a dokumentumról. A bírálóinak a maguk szemszögéből alighanem gyakran igazuk is van. De nekünk azért ki kell mondanunk: az iskolai könyvtárak szemszögéből korszakos program a NAT, szemlélete korszerű pedagógiai gyakorlatot feltételez, s benne a könyvtár-pedagógia a magyar iskola történetében példátlan módon felértékelődött, szerintünk most először szerepel nálunk valós értékén. Már csak meg kellene valósítani ezeket a korszerű elveket, átültetni a gyakorlatba ezt a könyvtárpedagógia-barát szemléletet.

De vajon partner-e ehhez a közoktatás jogi szabályozása? Ad-e megfelelő esélyt a közoktatási törvény a NAT-ra is építő tartalmas helyi pedagógiai programok életre keltésére?

A '93-as törvény adott. (Csak zárójelben jegyzem meg, milyen groteszk dolgokat produkál az élet: a mi nézőpontunkból, ahhoz a törvényadta lehetőséghez az akkori NAT nem tűnt igazán alkalmas partnernek!)

1993-ban az első olyan magyar közoktatási törvény készült el, amelyik érdemben foglalkozott az iskolai könyvtárakkal. Tartalmazta például a képesítés kritériumait, s a létszám- és munkaidőnormát is. Igaz, tovább kísértett az Eötvös-féle népiskolai törvény elfogadásakor egyszer már megtapasztalt „szemérmesség”. Akkor is, most is az anyagiak hiányára hivatkoztak az illetékesek. Mostani nyugati mintáival ellentétben a mi törvényünk most sem kötelezte az iskolákat könyvtár működtetésére, hanem egyszer csak úgy fölbukkant a szövegben az iskolai könyvtár. (Hogy ugyanis a tanulónak joga van az ingyenes, sőt mindennapos használatához!) Okosan kifundált létszámnorma épült viszont a törvénybe. Más kérdés aztán, hogy maguk a törvényt szövegezők is „erősnek” érezhették ezt a progresszív, a tanulócsoporthoz számával arányosan növekvő normát, mert a kötelező életbeléptetését (igaz, a teljes létszámnorma-táblázattal együtt) csak 1996. szept. 1-jétől írták elő. Végül azt is el kell mondanunk az akkori törvényelőkészítésről, hogy noha viszonylag rendszeresen tudtunk konzultálni a szöve-

gezés stádiumában, ez mégsem volt túl egyszerű, mert előzetes javaslatokat nem nagyon kértek, inkább utóbb (s személyes kapcsolatok, informális találkozások során, bár azért még tervezet-állapotban) mondhattunk véleményt.

Az 1994-es kormányváltást követően hamarosan kiderült, hogy törvénymódosítás lesz. Vezetőségünk gyorsan aktivizálódott, és bekapcsolódtunk a könyvtári törvény akkoriban meginduló előkészítő munkálataiba is. Ott elsősorban a ketős funkciójú könyvtárak ügyében hallattuk véleményünket (hogy ilyenek csak iskolában működjenek, és dolgozzon bennük könyvtárpedagógus is!), valamint az iskolai könyvtárak ügyével kapcsolatos ajánlásokat, állásfoglalásokat juttattunk el Báthory Zoltán helyettes állami titkárhoz, jelentettünk meg a Köznevelésben és a Könyvtárhasználatban.

Általában pozitív visszajelzések érkeztek a címzettektől, és '95 őszétől folyamatosan részt vettünk a közoktatási törvény módosítását előkészítő konzultációkon. Leginkább azt kértük, hogy mondja ki az új szöveg: kötelező a könyvtár az iskolában. Számos nagy gyakorlattal rendelkező kollégánk érdekében javasoltuk, hogy fogadja el a törvény a tanári diploma mellé megszerzett középfokú könyvtáros képesítést is.

Idővel megjelent az első szövegváltozat, és mi szomorúan konstatáltuk, hogy a létszámnormában csökkenés várható, bejött az „egy iskola – egy könyvtáros” szemlélet. Többször – írásban is! – tiltakoztunk ez ellen, sajnos érdemi válasz nélkül. Végül pedig megjelent '96 tavaszán a törvénytervezet, amely legnagyobb megdöbbenésünkre már csak fél könyvtár-pedagógust engedett be az általános iskolába, és egyet a középiskolába – mindenféle progresszivitás nélkül, sőt a könyvtárostanárok alkalmazási kötelezettségét befagyasztotta 2002. szept. 1-jéig. A szakma háta mögötti, inkorrekt lépés volt ez, egyszerűen becsaptak bennünket, hiszen az egyeztető megbeszélések nem erről szóltak.

Ahol csak tudtunk, rögtön szóltunk, tiltakoztunk: június elején levéllel kerestük meg a tárca első emberét, (válasz nem érkezett!), magam eltöltöttem egy napot a parlamentben, leveleket vittem több képviselőnek, beszéltem Dobos Krisztinával, Szöllösi Istvánnal, az önkormányzati bizottságban működő volt gimnáziumigazgatóval, dr. Szabó Imrével, kaptam ígéreteket, szép szavakat. Ehhez képest július elején az előzetesen kiadott szöveggel fogadták el a törvényt, amely 1996. szept. 1-jétől életbe is lépett – mondhatni nélkülünk.

Hogy nem kötelező könyvtárostánárt alkalmazni az iskolában, azt az Iskolaszolga ill. a Köznevelés hasábjain Szüdi János fősztályvezető még meg is erősítette, amikor egyes fenntartóknak, igazgatóknak értelmezési problémáik támadtak a szöveggel kapcsolatban. Gondolom (és remélem), nem akartak hinni a szemüknek.

De a magyarázó szövegek: „e munkakörben a foglalkoztatás jelenleg még nem kötelező”, aztán meg „a könyvtári ellátáshoz nem szükséges az iskolában működtetni a könyvtárat” (és ezt a közoktatás illetékese írja le!!!) világosan fogalmaztak. Ezek után akár humorosnak is tarthatnánk – ha éppen volna kedvünk önmagunkon kacagni – az egyik felelős minisztériumi vezetőnk leveléből alább idézettek: „A könyvtárosok helyzetét éppen megerősíthetné a törvény szövegének helyes értelmezése. Különböző fórumokon törekszünk ennek segítésére, a sajtó nyilvánosságát is igénybe vesszük, mint pl. az Iskolaszolga és a Köznevelés.”

Kerestük persze mi is a sajtónyilvánosságot, a szakmai lapokon kívül föltűntünk a Magyar Nemzetben, az Új Magyarországnban, magam kétszer is személyesen, nagy nyilvánosság előtt megszólítottam ügyünkben a miniszter urat, de választ nem kaptam, nem kaptunk. '97 márciusában interpellált a témában Dobos Krisztina képviselő asszony. Szabó Zoltán államtitkár válaszában elmondta, hogy ha itt most létszámnormát emelnénk, iskolák ezrei kényszerülnének bezárni kapuikat, mert nem tudnának a törvény előírása szerint működni.

És eme törvénykezési „szellemirtás” mellé született meg az okos, korszerű, intenzív könyvtárpedagógiai jelenléte föltételező NAT!

Közben újraindultak a könyvtári törvény előkészületei. Itt két okból is megszólaltunk: részint hangsúlyoztuk, hogy a közoktatási törvényben számítunk az iskolai könyvtárak dolgainak érdemi szabályozására, nem pedig itt, másrészt viszont kértük a törvény szövegezőit, keressenek alkalmat a közoktatási törvény módosítására, bajaink orvoslása végett.

Ekkor felajánlotta segítségét Vajda Erik úr, az MKE elnöke. Tőle is azt kértük, hogy lobbizzon a progresszív könyvtárostanári létszámnormáért, és azért, hogy hozzák vissza a kötelező alkalmazás dátumát legalább 1998. szeptember 1-jére. Az elnök úr több képviselőt megkeresett, végül Pokorni Zoltán és Donáth László vállalkozott a módosítás benyújtására. Ekkoriban két ok miatt is folyamatos munkakapcsolatban álltunk az MKM könyvtári szakembereivel, Skaliczki Judittal és Bariczné Rózsa Máriával. Egyrészt mert elkezdődtek a közoktatási törvény végrehajtási rendeletének szövegezési munkái, másrészt a könyvtári törvény már odakerült a parlamenti bizottságok elé, s tőlük is vártuk ügyünk támogatását. Ez a támogatás aztán elég felemásra sikeredett. Megegyeztünk ugyanis egy koherens szövegben, amely szöveg két bekezdéssel megtoldotta volna a közoktatási törvényt, a következők szerint: „20. § (3) a közoktatás nevelő és oktató intézményei – az óvodák kivételével a nevelési-oktatási program végrehajtása érdekében intézményi könyvtárt létesítenek és működtetnek. (4) Könyvtárral akkor rendelkezik a nevelési-oktatási intézmény, ha az megfelel a művelődési és közoktatási miniszter által kiadott szakmai követelményeknek és normatíváknak.” Sajnos az első – korszakos értékű – mondat, ami deklarálta volna a közoktatási törvényben az iskolai könyvtárak kötelező jelenlétét az iskolákban, „nem ment át”. Bezzeg átment a második, s ez így magában inkább árthat majd az iskolai könyvtárak ügyének, mint használ. Ha (szigorú) normák döntenek ugyanis el, hogy mi számít, s mi nem számít könyvtárnak az iskolában, ugyanakkor nem lesz kötelező teljesíteni a miniszter által kiadott szakmai követelményeket, ez egyfajta közkönyvtáros lobbigondolkodás szerint növelheti a helyi közművelődési könyvtár csélyeit a normatíváért (a tanulónkénti állománygyarapítási fejkvótáért) folyó tülekedésben. De hogy lesz ebből az iskolában a NAT szellemének megfelelő könyvtár-pedagógia, hová tűnnek így a helyi pedagógiai program szakszerű megvalósításának iskolai könyvtári garanciái?

A kilencvenhetes őszi kampányolásunk jegyében októberben tárgyaltam a pénzügyminisztériumnak a költségvetésért felelős egyik vezető tisztviselőjével. Akkoriban az a hír járta ugyanis, hogy már a mi miniszterünk is hajlana a létszámnorma-emelésre, csak a PM nem enged, na meg (nagyon szomorú, ha így igaz!) a közoktatásért felelős minisztériumi embereink akadémuskodnak. Ekkor

a PM-es úr világosan értésemre adta: nincs esélyünk semmiféle létszámszaporító „visszarendeződésre”, a ’96-ban kialakított kényes egyensúly a garancia a kilencvennyolcas költségvetési évre is, és ha bárki „benyom” a kulturális törvénycsomagba bármiféle könyvtárostanári létszámnövelő trükköt, a PM inkább visszavonja az egészet úgy, ahogy van. Végre joggal dagasztotta a szakmai góg frusztrált keblemet! Lám, milyen fontosak vagyunk. Vagy inkább milyen fontos, hogy ne legyünk. Egy egész törvénycsomag sorsa múlhat rajtunk.

Időközben finiséhez érkezett a könyvtári törvény bizottsági előkészítése, a kulturális és az oktatási bizottságban sorra kilöttek a kormánypárti (Donáth) és ellenzéki (Pokorni, Dobos Krisztina, Takács Péter) javaslatokat, melyek ügyünkért szóltak (a régi létszámnorma visszaállításáról, a „2002-es tilalom” föloldásáról, a kötelezően működtetendő iskolai könyvtárakról szóltak a különböző szövegű, de rokon szellemű változatok!). Végül, szinte a legutolsó pillanatban az oktatási bizottság elfogadott egy mondatot: „1998. szeptember 1-jétől az iskolákban a helyi pedagógiai programban szereplő feladatok ellátásához a miniszter által kiadott szakmai követelményeknek és normatíváknak megfelelő könyvtárat kell biztosítani.”

De az utolsó utáni pillanatban a kulturális bizottság szűrőjén ez is fönnakadt, s a végszavazásra sikerült szinte teljesen iskolai könyvtár mentessé tenni a szöveget. Csak a „miniszter által kiadott normatíva” maradt. Ez ügyben azért halkan megkérdelem: miféle létszámkritériumok lesznek majd abban a szakmai normatívában, ha egyszer a könyvtárostanári létszám pusztá hallatára minden illetékes rögtön görcsölni kezd? Könyvtárostanári nélkül pedig ki végzi el munkát?

És itt a vége. Vagyis majdnem vége. Mert most kellene jönnie a válasznak, hogy: akkor most törvényen kívül? Meg hogy esélyek az ezredfordulón? Fogalmazza meg a maga válaszát ki-ki ismeretei, ízlése, beállítódása, elkötelezettsége, s – esetleg – szakmai tisztessége szerint.

S most jön a dolognak az a része, amelyre korábban oly rejtélyesen utaltam csak. Egy évvel ezelőtt előadást tartottam iskolai könyvtárosoknak egy tanfolyamon. Aktuális gondjainkról beszéltem. Volt belőlük bőven, elég szkeptikusra sikeredett a „hangszerelés”. Amikor a kérdésekre került sor, egy izzó tekintetű kollegina felém süvöltött: és mit tett Ön, mit tettek Önök, a szervezet, mindezek ellen? Dadogtam rá valamit, de elég szerencsétlennek tűnhettem. Mert tényleg, mit tettünk? Most, hogy rendezgettem a témában fölgülemlett irathalmazt, s egymásra pakoltam a sok szöveget, jókora rakás lett belőle. Ha ráállnék, alighanem én lennék a faluban a legnagyobb legény. De ha onnan nézem, ahonnan az iménti (és a többi) kollegina, mit ér mindez? Mit ér utólag a hatéves küszködés? Kit győz meg a maga nagyságáról az egeret vajúdjó hegy? Hát még ha döglött egeret...

Még valamikor 1993 táján kaptam egy kérdést Celler Zsuzsától, illetve rajta keresztül az iskolai könyvtárosok szaklapjától, a Könyvtárhasználatlantól. Miért vállaltam el a szervezet elnöki tisztét? Én akkor arra a kérdésre illendően, írásban válaszoltam. Hadd idézzek néhány sort most abból az írásból!

„Miért vállaltam el a könyvtárostánárok szervezete elnöki tisztét? Mert néhány kollegám rábeszélte. Azt mondták, segítenek mindenben, csak vállaljam. Hittem nekik, és eddig még nem csaptak be.

Aztán azért is vállaltam, mert ismertem és becsültem ezt a közösséget. Évek óta dolgoztunk együtt, és a szakmánk legfontosabb kérdéseiben hasonlóan vagy azonosan tudtunk gondolkodni. Mik voltak a céljaim, mit szerettem volna elérni megválasztásom után? Gyors és átfogó válaszom: annak a bizonyos együttgondolkodásnak a szakmánkban hasznosuló eredményeit és értékeit közvetíteni, terjesztését folyamatosan szervezni – ezt mindenekelőtt.

Kicsit részletesebben: nem elégséges cél és szándék a könyvtárt bevinni az iskolába. Ezt – ilyen-olyan minőségben – tömegmérétekből megtették, megtették az elmúlt évtizedekben, de nem, vagy alig történt meg az, amit következményként remélünk. A jó iskolai könyvtár barátságos háttérintézményévé válhatott az iskolának, de szinte idegen test maradt az oktatásban, a pedagógiai folyamatban. Mi most tovább szeretnénk lépni: azért dolgozunk, hogy az iskolát vigyük be a könyvtárba. Azért, hogy a forrásközponttá erősödő iskolai könyvtár központi szerepű oktatási műhelyként, a könyvtárostánári munkát végző iskolai könyvtáros pedig kulcsszerepű pedagógusként integrálódjék az iskola mindennapi életébe, a tanítás-tanulás folyamatába.

Ehhez a programhoz jócskán kell elszánás, munkakedv, optimizmus, főleg a minket körülvevő anyagi és szemléleti viszonyok között.

A pénzről most kár beszélni: ebből nagyon kevés jut, de talán akad majd több is – valamikor...

Izgalmas a szemlélet dolga: ide kell a meg-megújuló optimizmus, hisz ha támadnak is körülöttünk olykor kedvező mozzanatok, egészében igen csekély az elmozdulás.

Hogy mi lenne a szerintünk üdvöztető(bb) elmozdulási irány? A probléma- és válaszkeresésre építő, a több forrásra támaszkodó, az önművelés magas fokú készségének kialakítására törekvő és mindezért gyökeres módszertani megújulást vállaló pedagógiai elmélet és gyakorlat, s az ehhez nélkülözhetetlen, tehát hozzá igazodó tanító-és tanárképzési reform.

Ezt az áttörést persze nem mi akarjuk végrehajtani, hisz nem is a mi dolgunk, de szólunk, mozgolódnunk kell, jelezni, hogy mit tartanánk mi jónak, és persze szakszerűen indokolni is. Végül is a szelet se a fák „csinálják”. Csak mutatják, hogy fúj. Meg hogy merről fúj. Ez a majdnem-szélcsend az a bizonyos szemlélet, ami kétségeket is bőven szül a remények mellé. Pedig az iskolai könyvtár ajtaja nyitva áll. Szívesen fogadjuk az alkalmi vendégeket, látogatókat is. De mi állandó lakóra várunk: a beköltöző iskolára. Meddig csinálom?

Ameddig megválasztanak, mondanám szívesen, de azért hozzáteszem mégis: ameddig a remény fölözni képes bennem a kétségeket."

Vagyis eddig. Mostanig.

Ajánlom szíves figyelmébe soraimat, az előbbieket is, meg ezeket az utóbbiakat is mindannyiunknak. Minden érdekeltnek, aki még tenni tud az iskolai könyvtárakért.

Ajánlom utódomnak, a könyvtárostánárok egyesülete új elnökének, és elnökségének. Dolgozzanak együtt legalább addig, amíg a remény fölözni képes bennük a kétségeket...

Balogh Mihály